

ЗАБЕСПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Економова Ольга Сирофиміна

старший викладач кафедри
інструментально-виконавської
майстерності Інституту мистецтв
Київського університету
Імені Б. Грінченка.

Макарова Емма Вікторівна

старший викладач кафедри
академічного та естрадного
вокалу Інституту мистецтв
Київського університету імені
Б. Грінченка.

Яковенко Віра Григорівна

старший викладач кафедри
академічного та естрадного
вокалу Інституту мистецтв
Київського університету
Імені Б. Грінченка.

У статті розглянуто основи процесу формування музично-виконавської культури майбутнього митця-виконавця у системі університетської музичної освіти. Обґрунтовано розширення та збагачення аксіологічних орієнтирів студентів на основі включення їх у творчу соціокультурну діяльність. Поняття розвитку музично-виконавської культури розглядається як сукупність професійних якостей та знань, які проєктуються на вміння, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності. Доведено, що формування музичної культури студентів набуває все ширше ідеологічно-політичного значення.

Ключові слова: музично-виконавська культура, музичні цінності, жанрово-стилістичні уявлення, самореалізація особистості в культурі, духовності особистості.

У контексті реалій сучасного життя України усвідомлення цієї ролі, яку відіграє культура у процесі національного відродження, постає найактуальнішою проблемою духовного оновлення суспільства як щодо кожної

людини, так і щодо нації в цілому. Це є сутнісним завданням національної освіти й виховання, які повинні вирішуватися на засадах духовного оновлення української людини й української нації. У вирішенні цих завдань важливе місце належить системі естетичного виховання й освіти молоді і є сьогодні одним із невідкладних завдань освітянського процесу, адже культура, з одного боку, акумулює результати творчої діяльності, а з іншого – формує якості особистості, розвиває її інтелектуальні та духовно-творчі можливості.

У наш час на рівні буденної свідомості поняття «культурна людина» стало майже синонімічним поняттю «освічена людина»: культурне зростання особистості асоціюється, перш за все, з отриманням освіти як процесом набуття різносторонніх і глибоких знань. Оскільки джерелом освіти є культура, то змістом освіти має бути культура.

Характеристика музиканта як суб'єкта культури дозволяє конкретизувати головну мету виконавської освіти: становлення музиканта у якості суб'єкта культури, формування його готовності до саморозвитку, що забезпечує інтеграцію у національну та світову культуру, перетворення в процесі освітньої діяльності соціокультурного досвіду людства у форму суб'єктивності. Суб'єктивність культури спрямовує освіту не тільки на прилучення до культурного спадку, але й до формування музиканта як суб'єкта культури.

«Національна державна комплексна програма естетичного виховання», підготовлена в Інституті українознавства Київського університету ім. Тараса Шевченка та Інституту педагогіки та психології професійної освіти АПН України, визначає: «Формуючи художню культуру молоді, систему її музичних потреб, необхідно враховувати інтерес до сучасних музичних форм, допомагаючи підростаючому поколінню відрізнити істинне від потворного» [6, 18-21].

Формування ціннісних орієнтацій студентства, дає можливість зазначити, що вимоги до майбутніх фахівців музичного мистецтва, зумовлюється соціальним замовленням суспільства на виховання гармонійно розвиненої, аксіологічно зорієнтованої, духовно багатой особистості. Отже, зростає роль нової соціально-педагогічної теорії, методологічними підвалинами якої є ідеї та принципи гуманізації, особистісної зорієнтованості, діалогізації, художньо-творчої активності та загальної культурологізації системи освітньо-виховної роботи з молоддю, збільшується значення сучасних тлумачень парадигмальних підходів до формування її орієнтацій на цінності культури, зокрема музичної.

Стрижнем і ядром культури є система цінностей, що її визначають як певну формацію важливих для людини смислових комплексів – функцій цінностей, які можуть бути регулятивними принципами соціокультурної діяльності, поведінки і творчості особи. Музичні цінності розглядаються як художньо-естетичний і соціокультурний феномен, що існує в діалектичному відношенні «суб'єкт – об'єкт», відображаючи суспільне покликання й особистісне призначення музичної культури в її значущих функціях.

Студентська молодь є благодатним базисом для засвоєння духовних надбань суспільства. Вища музична освіта – інструмент у формуванні

естетичних ідеалів і цінностей майбутніх музикантів, їхнього художнього мислення, системи спеціальних знань та поглядів, практичних навичок. Саме у цьому середовищі формуються світоглядні принципи особистості й визначається культурний рівень, що мають стати її професійною рисою.

«Почуття світу неможливо без розуміння і переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання є основою емоційної, моральної, естетичної культури», - так писав видатний педагог В. Сухомлинський.

Найбільш оптимальним можна вважати індивідуальне музичне виховання та навчання. Воно має усі умови для формування духовності особистості, формування професійної культури, виховання, розширення та поглиблення якості емоційної сфери, виховання індивідуальності, розвитку художніх та критичних смаків.

Враховуючи досвід групування конкретних компонентів естетичної культури молоді, можна виділити три рівні сформованості орієнтацій майбутніх музикантів на цінності музичної культури:

– перший рівень (вихідна орієнтація) – «суб'єктивно-інтуїтивний»; значну роль у суб'єктивних перевагах та орієнтирах молоді особи відіграють лише ті музичні жанри, напрямки і стилі, на яких сформувався її інтерес до певного пласту музичної культури;

– другий рівень (проміжна орієнтація) – «суб'єктивно-еталонний». На цьому рівні студенти ще повністю не оволоділи досить усвідомленими, об'єктивними і стійкими критеріями оцінки, адекватного переживання і розуміння музичної культури, хоча й близькі до цього. Молодь оперує установками лише на окремі зразки - еталони того чи іншого музичного жанру або стильового напрямку.

– третій рівень (оптимальна орієнтація) – «суб'єктивно-об'єктивний». Особа має стійкі, жанрово-стилістичні уявлення, оволоділа системою музично-естетичних цінностей за допомогою розвинутого естетичного почуття й інтелекту, глибоко усвідомлює ціннісні аспекти, багатство художньо-образного змісту музичного мистецтва і об'єктивно ставиться до його вартісної оцінки, активно-творчого засвоєння.

Орієнтації майбутніх музикантів на цінності музичної культури формуються з урахуванням таких соціально-педагогічних умов: зорієнтованість студентів на відтворення та розвиток музичних цінностей у загальнозначущих ракурсах національної та світової культури; творче ставлення до використання у музичному вихованні й художній освіті молоді сучасних парадигмальних підходів; активізація розвитку, розширення та збагачення аксіологічних орієнтирів студентів на основі включення їх у творчу соціокультурну діяльність.

Ціннісна орієнтація студентів, їхня духовна культура виявляється у такій послідовності:

1) формування естетичної свідомості (від почуттів до ідеалів) як форми ціннісних орієнтацій індивіда;

2) виховання естетичних здібностей і здатності до художньо-образного мислення, сприйняття і оцінки музичних явищ як діяльнісно-творчої сутності суб'єкта;

3) розвиток естетичних смаків, установок особи на цінності музичної культури.

Реалізуючи умови педагогічного керівництва процесом формування орієнтацій майбутніх музикантів на цінності культури і спираючись на основні принципи сучасної психолого-педагогічної науки, визначені головні соціально-педагогічні закономірності активізації цього процесу: 1) освітньо-виховні, 2) соціально-рольові, 3) психолого-педагогічні, 4) соціально-культурологічні, 5) дидактично-методичні, 6) програмно-організаційні.

Тривожною ознакою сьогодення є руйнація єдиного середовища функціонування музичного мистецтва: різке розмежування його на прикладну сферу шоу-бізнесу й академічну музику. У наш час ми спостерігаємо глибоку суперечність між потенційною цінністю музичного мистецтва у всьому його обсязі й актуальною значущістю для більшості лише тієї її частини, яка належить до категорії „легкої,.. Недостатня увага до цієї проблеми привела до значного відставання естетичного виховання молоді, до втрати вагомих духовних цінностей. Сучасні шоу, гала-концерти, фестивалі вражають своєю масштабністю і низькою культурою. Це, на перший погляд, є начебто благородною метою – охопити більше людей музично-культурним заходом. Якщо ж подивитися на кінцевий результат, то виходить усе навпаки. Людина, як індивідуальність губиться в цьому шаленому океані диму, шуму та спец ефектів. Вона підпадає під психологічний вплив і в ній утворюється « синдром стадності», де знівельовано риси, смаки, почуття, культура. «Натовп» – ось кого виховують подібні концерти. Виникла головна соціальна прірва між широкою можливістю впливу музичного мистецтва на формування ціннісних орієнтирів молоді і якістю роботи з пропаганди найкращих зразків світової музичної культури, яку повинні здійснювати кваліфіковані спеціалісти.

Тому формування музичної культури студентів набуває ідеологічного й політичного значення. Які ж шляхи розв'язання цієї проблеми? Як буде існувати музичне мистецтво в сьогоденній комунікативній ситуації? Чи зможе професійна освіта протистояти навалі масової поп-культури? Ці складні питання вирішуються непросто. Вони мають соціальний, методологічний, пізнавальний, виховний, творчий аспекти. Втім деякі тенденції обнадіюють. По-перше, світова спрямованість на гуманізацію та гуманітаризацію суспільства та освіти, що поєднує пріоритет загальнолюдських цінностей з цінностями культури. По-друге, конфліктність самої ситуації, коли зниження рівня масової культури починає гальмувати суспільний розвиток і суперечити зростанню вимогам до самореалізації особистості, без якої неможливо будувати громадське суспільство. По-третє, активність реформування у сфері культури, що свідчить про загострення соціокультурних процесів на сучасному етапі еволюції людини.

Усі ці тенденції взаємопов'язані: особистість, освіта, культура, суспільство – ланки єдиної системи. Переміни в одній ланці змінюють як ціле, так і відносини між його складовими. Наприклад, « ідея перенесення акценту з

засвоєння культури на самореалізацію особистості в культурі» суттєво впливає на реформування освіти, зміст виховання, взаємовідносини між суб'єктами педагогічного процесу. Адже активність у самореалізації потребує від особистості : усвідомлення своїх можливостей, що є головним завданням виховання; пошуків власних форм включення в культуру – провідного завдання освіти; готовності до творчості – найактивнішої дійової форми буття людини та співіснування її з соціумом.

Дослідження видатного психолога Виготського Л. в галузі музичного сприйняття доводять, що музичне сприйняття завжди індивідуальне і суб'єктивне. Якщо студент не підготовлений до адекватного чуттєвого сприймання і переживання музичних творів, якщо в нього не розвинений ні музичний, ні критичний смак, він буде споживати ту музичну „продукцію”, яку йому пропонує мода, вулиця, тобто музика буде справляти на нього негативний вплив[2, 248].

Тому завдання, які постають саме перед вчителем музики, стають все більше складними і відповідальними. Суспільство, яке має бажання піднятися на вищий щабель свого розвитку, будувати демократичну державу з розвинутою економікою, повинно серйозно ставитись до виховання у підростаючого покоління саме професійної культури, глибокої духовності та творчого потенціалу за допомогою музичного мистецтва, його індивідуалізації. А майбутній фахівець музичного мистецтва повинен бути весь час в пошуках таких форм навчання та виховання, завдяки яким всі ланки естетичного процесу об'єднуються в єдиний потік становлення людини. «Знання тільки тоді стають знаннями, коли вони емоційно пережиті. І саме музичне виховання цьому сприяє якнайбільше» - писав Б.Теплов [8, 249]

Дійсно, музика – найскладніший для вербального і найбільш доступний для емоційного пізнання вид мистецтва. Тому вчителі намагаються залучити більш наочні (візуальні, понятійні та ін.) для сприйняття різних видів мистецтв, щоб якимось чином допомогти студентам зрозуміти і пережити музичні твори, забуваючи про ту істину, що музиці треба вчити музичними методами, оскільки музичне переживання – завжди є емоційним переживання тих настроїв і почуттів, які закладені у твір композитором, і які не можна пережити ніяким іншим шляхом (ні візуально, ні мовно). Студентам треба вчити розуміти і переживати власну звукову інформацію, яка є будівельним матеріалом музичного мистецтва. В такому випадку ми зможемо формувати емоційну сферу індивіда і через неї формувати високодуховну особистість (добру, творчу, з повагою до людини, до свого народу).

Відповідно до завдань, які стоять перед школою по вихованню духовності особистості, вища школа повинна готувати і студента відповідного рівня. Крім музичної професійної підготовки студент повинен мати глибокі знання з вікової і музичної психології, володіти методами індивідуалізації навчання в будь-яких умовах: клас, індивідуальні заняття, різновікові групи, ансамблі, оркестри.

Г. Нейгауз нагадував, що геніальної музичної обдарованості і піаністичних даних недостатньо для професійного зростання – необхідною складовою успіху

є постійне звернення, вивчення творів художньої літератури, живопису, скульптури, глибоке і проникливе ставлення до самого життя [7, 216].

Формування педагогічної культури неможливо без формування у молоді національної свідомості та культури. І тому педагогічна теорія та практика в нашій державі повинна мати яскраво виражений національний характер. Підключення до національної культури дозволяє усвідомити свою національну емоційну приналежність і своє глибоке культурне коріння. Сучасна світова й українська музика має стати складовою музичної культури студентів. Спілкування з нею вдосконалює фахову підготовку студентів, включає їх у контекст сучасного мистецтва, допомагає адаптуватися в культурному середовищі й досягти нові реалії суспільного життя.

Майбутній фахівець музичного мистецтва відкриваючи в мистецтві симфонію людських почуттів, допомагаючи сприйняти, пережити та осмислити не лише музику, що звучить, а музику, як поняття духовної гармонії, культури, велику класичну музику, сучасне та національне мистецтво – невмирущу цінність для часів та епох.

Отже, проблеми формування музичної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва є частиною більш загальної проблеми розвитку духовності особистості й суспільства. Формування орієнтацій на цінності музичної культури є перспективним регулятором соціокультурної активності студентів. Через засвоєння особою справжніх музичних цінностей досягається цілеспрямоване формування її суспільно значущих властивостей. Насамперед, соціального і соціокультурного самовизначення. Посилення культурної домінанти в освіті сприятиме розвитку мислення студентів, їхньої професійної впевненості, підвищення загального духовного рівня суспільства, що надають змогу нашій країні посісти належне місце серед європейських держав.

Література

1. Олексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія : підручник для ВУЗів / А.М. Олексюк. – К. : Либідь, 1998. – 135 с.
2. Виготський Л. Мышление и речь / Л. Виготський. – М. : Лабиринт, 1996. – 248 с.
3. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)» – К. : Райдуга, 1994. – 24 с.
4. Дряпіка В.І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта : навчальний посібник / В.І. Дряпіка. – К. – Ужгород : Ліра, 2000. – 112 с.
5. Національна державна комплексна програма естетичного виховання / Укл. академ. І.А. Зязюн, проф. О.М.Семашко // Рідна школа, 1995. – №12. – С. 18 – 21.
6. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры / Г.Г. Нейгауз – М. : Музыка, 1967. – 216 с.
7. Теплов Б. Избран. труды в двух томах / Б. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – Т.1. – 209.